

УДК.371.13

Г. Кравченко, м. Харків

РОЗВИТОК ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПЕДАГОГІВ У СИСТЕМІ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

***Анотація.** У статті звернено увагу на компетентнісно орієнтований підхід до розвитку професійної компетентності педагогів у системі післядипломної педагогічної освіти.*

Ключові слова: формування професійної компетентності, моделювання системи підвищення кваліфікації, умови формування ключових компетенцій педагогів у системі післядипломної педагогічної освіти.

***Аннотация.** В статье обращается внимание на компетентностно ориентированный подход в обучении взрослых в системе последипломного педагогического образования.*

Ключевые слова: профессиональной компетентности, модель ситемы повышения квалификации, условия формирования ключевых компетенций в системе последипломного педагогического образования.

***Annotation.** The article drawing attention to the Competence based, approach to adult learning in postgraduate teacher education.*

Keywords: formation of professional competence, simulation training, conditions of formation of key competencies of teachers in the system of postgraduate education.

Актуальність. Проблема формування професійної компетентності фахівця в будь-якій галузі знаходиться в полі зору багатьох наукових дисциплін: соціології, культурології, психології, історії, філософії, професійної педагогіки тощо.

Постановка проблеми. Побудова національної системи освіти в Україні передбачає новий підхід до професійної підготовки педагогічних працівників у системі післядипломної педагогічної освіти. Процес підготовки нової генерації науково-педагогічних працівників, здатних позитивно впливати на суспільний розвиток, потребує зростання якості знань, збереження національної культури, оновлення професійно-педагогічної підготовки викладачів інститутів післядипломної педагогічної освіти, виникнення нових функцій системи післядипломної педагогічної освіти.

У сучасній науці про освіту розрізняють два принципових підходи:

педагогічний (навчання у школі та вузі) і андрагогічний (навчання в системі підвищення кваліфікації). Сучасна парадигма підвищення кваліфікації педагогічних працівників як безперервного процесу орієнтована на таку освіту, результат якої спонукає педагогів, які навчаються, до переосмислення системи цінностей (цінностей досягнення цілей, цінностей процесу отримання продукту (знань), цінностей саморозвитку), а викладачів – розглядати систему підвищення кваліфікації як інтегровану цілісність, основна увага якої концентрується на залученні слухачів до пошуку засобів і способів розв’язання реальних професійних проблем, що приводить до визначення цілей, функцій та видів педагогічної діяльності викладачів та встановлення їх взаємозв’язку [рис. 1].

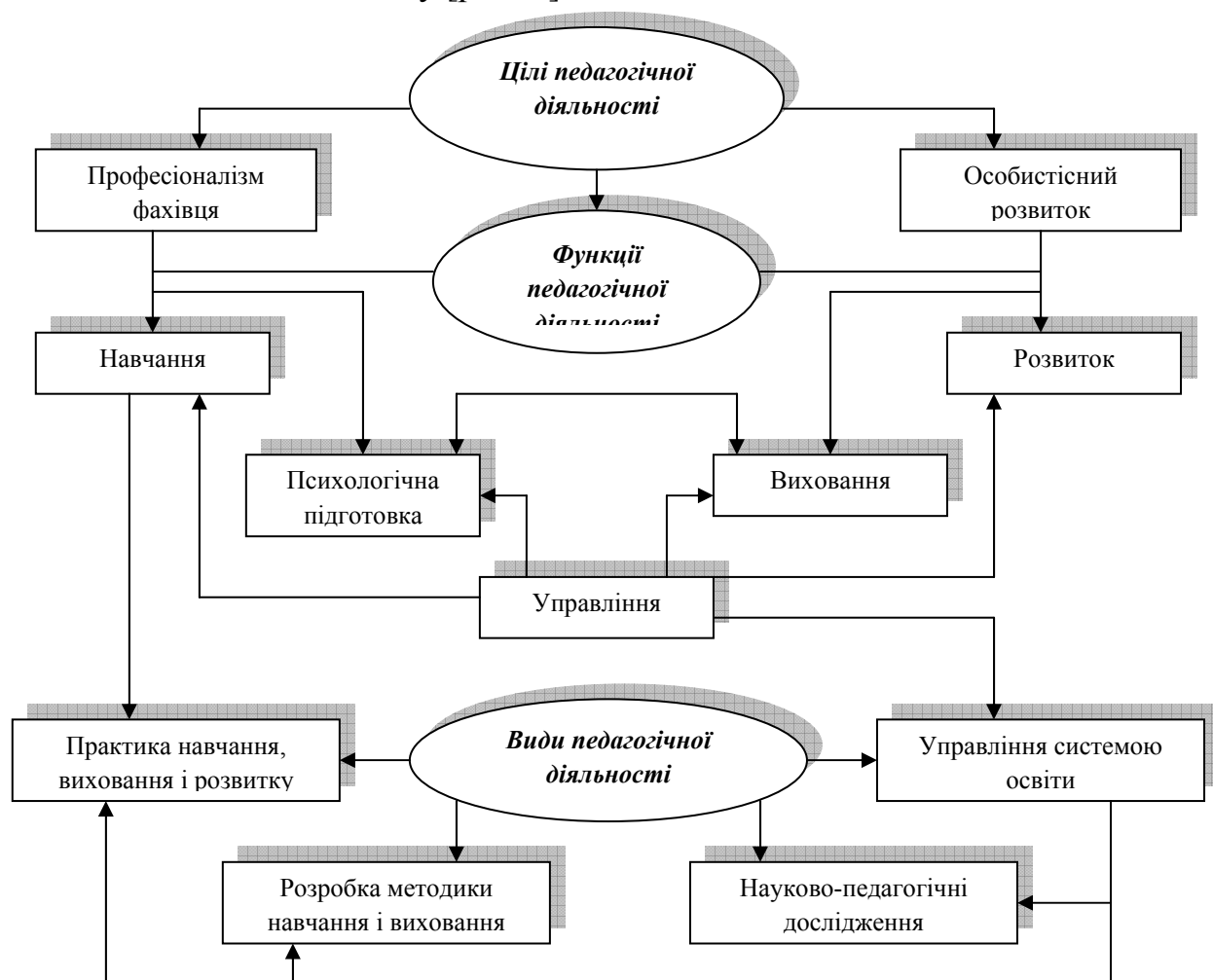

Рис. 1. Взаємозв’язок цілей, функцій та видів педагогічної діяльності

Постановка проблеми. К. Ноулз, С.І. Змеєв розрізняють традиційне викладання й навчання та викладання й навчання дорослих, вважають, що дорослому належить провідна роль у процесі навчання. Доросла людина має прагнення до самостійності, самореалізації, самоуправління у всіх сферах життя, у тому числі й у навчальній діяльності, має досвід, що може бути використаний як у процесі навчання, так і обміні досвідом із колегами; навчання відбувається для вирішення важливих життєвих проблем і досягнення конкретної мети; процес навчання побудований у вигляді сумісної діяльності слухача й викладача.

Особливістю освітнього процесу, що здійснюється в післядипломний період, є не просте вивчення істин, а домінування ситуацій відкритого діалогу, прямого й зворотного зв'язку між людиною та різними інформаційними каналами. Моделювання системи підвищення кваліфікації педагогічних працівників базується на запитах слухачів, передбачає таку структуру, при якій здійснюється науково-проблемний підхід, який передбачає інтеграцію різних розділів конкретної педагогічної професійної освіти. Так дидактична інтеграція в системі післядипломної педагогічної освіти може бути *компенсаторною* (отримання нових знань), *технологічною* (розширення спектра умінь та навичок), *інноваційно-практичною* (освоєння нового та передового досвіду), *творчою* (розвиток творчого потенціалу учасників освітнього процесу) [4].

Головна мета підвищення кваліфікації - поступовий розвиток особистості, яка навчається на основі вдосконалення його професійної діяльності. А це можливо за умови, коли педагогічні працівники будуть включені до постійного самоаналізу результатів власної діяльності, а також порівняння цих результатів із вимогами сучасних досягнень науки, соціального та професійного досвіду. Тому моделювання системи підвищення кваліфікації педагогічних працівників передбачає створення таких навчальних програм, які враховують не середньостатистичного

слухача, а орієнтовані на індивідуальні особливості особистості педагога, допомагають не тільки адаптуватися до умов навчання, але й самостійно створити власне «освітнє середовище».

На сучасному етапі розвитку педагогічної теорії науково обґрунтована ефективність використання модульних технологій навчання (В.Л. Малашенкова, С.Н. Горичева). Як відомо, під «модулем» розуміється закінчений блок навчальної інформації, цільова програма дій і методичне керівництво по засвоєнню навчального матеріалу. Навчальний матеріал необхідний для підвищення компетентності педагогів розподіляється на окремі відносно закінчені частини, кожна з яких відповідає певним функціям соціальної, професійної, інноваційної діяльності. Завдяки тому, що засвоєння модуля гарантує готовність до реалізації тієї чи іншої функції, досягається висока мотивація дорослих до навчання, а побудова програм освітньої діяльності педагогічних працівників (див додаток 1) як гнучкої сукупності модулів надає можливість педагогам реально здійснити вибір і побудувати індивідуальну траєкторію в освітньому процесі. У навчальних програмах освітньої діяльності курсів підвищення кваліфікації педагогічних працівників 25 % часу відводиться на соціально-гуманітарний модуль, 50 % - на професійний модуль, 25 % - на аналітико-діагностичний модуль, у яких навчальний матеріал розподіляється за таким розрахунком часу: 33 % займає вивчення теоретичний матеріалу (лекційні заняття); 34 % – відпрацювання матеріалу в процесі семінарських, практичних та лабораторних занять; 33% – самостійна робота слухачів.

**Навчально-тематичний план підвищення кваліфікації керівників
навчальних закладів (очно-заочна форма навчання – 216 годин)**

Назва навчальних модулів	Зміст навчальних модулів	Лекції	Практичні і Семінари	Усього аудиторних годин	Заочне навчання	Самостійна робота. Спецкурс	Усього годин	
Соціально-гуманітарний	1.	Філософські основи сучасної освіти						
	2.	Нормативно-правове забезпечення діяльності загальноосвітнього навчального закладу						
	3.	Основи фінансово-господарської діяльності загальноосвітнього навчального закладу						
	4.	Законодавство з охорони дитинства						
	5.	Нормативне забезпечення охорони праці в закладах освіти						
	Разом передбачено годин за планом				2		2	
	1.6. Варіативна складова соціально-гуманітарного модуля							
	6.1.	Глобальні проблеми людства на початку XXI століття						
		Екологізація навчально-виховного процесу						
	6.2.	Соціально-економічний розвиток України. Економічне виховання молодших школярів						
		Євроінтеграція України: проблеми і перспективи						
	6.3.	Громадянська освіта						
		Громадянське виховання						
	6.4.	Формування основ здорового способу життя						
		Превентивне виховання						
	6.5.	Харківщинознавство: історико-культурний і географічний аспекти						
		Українознавство як основа національної системи освіти						
	6.6.	Культурологічні основи сучасної освіти						
		Модернізація освіти України в контексті Болонського процесу						
	Разом передбачено годин за планом							2
Разом годин на модуль		6		0			4	
по	2.1. Теоретичні та методологічні основи управління загальною середньою освітою (ЗСО)							

1.1.	Сутність та характеристика управління ЗСО в Україні								
1.2.	Розвиток теорії та практики управління ЗСО								
2.2. Технологічні основи управління навчальним закладом									
2.1.	Організаційні структури управління ЗСО								
2.2.	Характеристика технологій управління ЗСО								
2.3.	Оцінювання якості та моніторингові дослідження в загальноосвітньому навчальному закладі								
2.3. Основний зміст управлінської діяльності директора загальноосвітнього навчального закладу							0		0
3.1.	Планування як функція управління навчально-виховним процесом в ЗНЗ								
3.2.	Організація та мотивація як функції управління загальноосвітнім навчальним закладом								
3.3.	Реалізація контрольно-аналітичної функції управління в діяльності директора загальноосвітнього навчального закладу								
2.4. Практика реалізації управлінської діяльності директора загальноосвітнього навчального закладу									6
4.1.	Управління навчально-виховним процесом на основі компетентнісного підходу								
4.2.	Адаптивне управління ЗНЗ								
4.3.	Урок як засіб формування інноваційного простору навчального закладу								
2.5. Науково-методична робота з педагогічними кадрами									0
5.1.	Створення системи методичного супроводу розвитку загальноосвітнього навчального закладу								
5.2.	Управління науково-методичною роботою в загальноосвітньому навчальному закладі								
5.3.	Атестація педагогічних кадрів								
2.6. Психологічні основи управління									0
6.1.	Психологічні основи управління загальноосвітнім навчальним закладом								
6.2.	Організаційна культура та психологічний клімат у ЗНЗ								
6.3.	Основи самоменеджменту								
2.7. Оцінювання ефективності управління загальноосвітнім навчальним закладом									2

	7.1.	Теоретичні основи педагогічного оцінювання.							
	7.2.	Нові підходи до оцінювання навчальних досягнень учнів як основна умова підвищення якості освіти							
	7.3.	Зовнішнє оцінювання навчальних досягнень учнів							
	2.8. Інформаційно-комунікаційні технології в управлінні навчальним закладом					0			4
	8.1.	Організаційно-педагогічні умови впровадження ІКТ в управлінні навчальним закладом та навчальним процесом							
	8.2.	Використання ІКТ при проведенні моніторингових досліджень							
	8.3.	Створення інформаційного простору навчального закладу							
	2.9. Управлінська практика								
	Разом передбачено годин за планом		6	0		6			
	2.10. Варіативна складова професійного модуля		2			2			8
	10.1.	Атестація та ліцензування закладів освіти в умовах реформування							
	10.2.	Концептуальні засади та шляхи впровадження профільного навчання в ЗНЗ							
	10.3.	Організація дослідно-експериментальної роботи в загальноосвітньому навчальному закладі							
	10.4.	Релігійна ситуація в Україні. Протиріччя та тенденції вирішення.							
	10.5.	Ведення ділової документації директора загальноосвітнього навчального закладу							
	10.6.	Методологічні основи проведення маркетингових досліджень в ЗНЗ							
	Разом передбачено годин за планом		2			2			8
Разом годин на модуль			8	0		8	2		10
Діагностико-аналітичний	1.	Вхідне комплексне діагностування							
	2.	Настановне заняття							
	3.	Вихідне комплексне діагностування							
	4.	Захист дослідницьких проектів (підсумкових робіт)							
	Разом годин на модуль			0		0			0
Разом годин за модулями			4	0		08	6		44
	<i>4. Спецкурси за вибором слухачів</i>							<i>6</i>	<i>6</i>

1.	Методика проведення моніторингових досліджень якості освіти							
2.	Модернізація підходів до управління якістю освіти в загальноосвітньому навчальному закладі							
3.	Управління науково-методичною роботою в загальноосвітньому навчальному закладі							
4.	Методологічні основи проведення маркетингових досліджень в ЗНЗ							
5.	Концептуальні засади та шляхи впровадження профільного навчання в ЗНЗ							
6.	Професійна компетентність керівника ЗНЗ							
7.	Організація діяльності менеджера освіти							
8.	Теоретичні основи адаптивного управління загальноосвітнім навчальним закладом							
9.	Основи педагогічного оцінювання							
Разом передбачено годин за планом							6	6
<i>5. Семінари за вибором слухачів</i>							6	6
1.	Особистісний ріст керівника загальноосвітнього навчального закладу							
2.	Конфліктологія. Технологія розв'язання конфліктів у педагогічному колективі							
3.	Організація дослідно-експериментальної роботи в загальноосвітньому навчальному закладі							
4.	Впровадження профільного навчання в школах сільської місцевості							
5.	Реалізація моделі адаптивного управління в умовах загальноосвітнього навчального закладу							
Разом передбачено годин за планом							2	2
<i>6. Розробка дослідницьких проєктів (підсумкових робіт)</i>								
Разом годин на модуль								
Разом годин за модулями		4	0		08	6	2	16

Виклад основного. Сьогодні недостатньо відповідати кваліфікаційним характеристикам і виконувати в повному обсязі посадові обов'язки, щоб педагог вважався професійно компетентним. Актуальним стає питання – розвиток його професійної компетентності.

Реалізація компетентнісного підходу у формуванні професійної компетентності педагога передбачає вибір змісту освіти, який сприяє

здійсненню науково-методичного супроводу професійного зростання і сприймається як «власний» вибір, особистісний, що веде до індивідуалізації, створення власної траєкторії професійного зростання, відповідає конкретним заданим цілям, а також передбачає можливість вибору форм, методів, темпу вивчення та засвоєння матеріалу [8].

Необхідними умовами формування ключових компетенцій педагогів в системі післядипломної педагогічної освіти є: розробка методологічної бази побудови моделі формування компетенцій; індивідуалізація освітньої діяльності на основі діагностичного оцінювання особистісно-професійного потенціалу педагога; психологічний супровід освітньої діяльності; спеціальна андрагогічна підготовка викладачів (навчання технологіям формування компетенцій); ефективне сполучення теоретичного і практичного в змісті модулів освітніх програм; створення рефлексивного середовища, здатного до розвитку суб'єктів освітнього процесу.

Основними критеріями роботи інститутів післядипломної педагогічної освіти є рівень професійної компетентності педагогів, які працюють у навчальних закладах, раціональне поєднання їх теоретичних знань з уміннями застосовувати їх на практиці, що означає потребу вести пошук ефективних форм і методів навчання, удосконалення освітніх програм, навчальних планів, розробку нових навчальних методик, наукових і навчальних посібників.

Очікуване посилення наукової, дослідно-експериментальної, пошукової, творчої діяльності викладачів і педагогічних працівників навчальних закладів сприяє постійному оновленню освіти, що буде проходити адаптацію до останніх досягнень науки; активному включенню педагогічних працівників до самостійної професійно орієнтованої діяльності в рамках розробки індивідуального проекту під керівництвом викладача-дослідника; необхідності створення більш гнучкої освітньої системи, яка б могла, з одного боку, швидко реагувати на нові потреби суспільства, а з

іншого – надавати людині не лише потрібні в сучасному світі знання та навички, необхідні для успішної професійної діяльності, але й навчити її швидко адаптуватися до нових умов у майбутньому. Поєднання пошуку найбільш ефективної педагогічної системи через дослідну роботу, розробку програми експерименту та її реалізацію, включаючи і процес удосконалення масової педагогічної практики на основі отриманих результатів дослідно-експериментальної роботи, надає можливість побудови нових процедур професійної діяльності вчителя, що вимагають освоєння, упровадження і відпрацювання педагогічних ідей, ефективного досвіду, моделювання змін в організації навчально-виховного процесу.

Переорієнтація сучасної післядипломної педагогічної освіти від дискретності до безперервності обумовлює необхідність розробки та експериментальної апробації нових форм дидактичної взаємодії з педагогічними працівниками, яка має ґрунтуватися на андрагогічному, компетентнісному, діяльнісному, особистісному, діалогічному підходах.

Це, в свою чергу, актуалізує необхідність упровадження нових форм підвищення кваліфікації, які спрямовані на формування позитивної мотивації педагогічних працівників до набуття та вдосконалення професійних компетенцій, постійного підвищення рівня фахової майстерності на основі активізації самоосвітньої діяльності.

Відповідно до рішення Вченої ради Центрального інституту післядипломної педагогічної освіти Університету менеджменту освіти АПН України від 28.01.2008 р. «Про розробку і застосування кредитно-модульної системи і підвищення кваліфікації педагогічних працівників» у Харківському регіоні реалізується пілотний інноваційний програмно-цільовий проект «Створення системи безперервного підвищення кваліфікації педагогічних працівників шляхом запровадження кредитно-модульної форми навчання в міжтестастійний період».

За програмою проекту сформовано 7 експериментальних груп

відповідно до визначених напрямів освітньої діяльності: початкові класи, українська мова та література, історія, математика, інформатика, заступники директора ЗНЗ з навчально-виховної роботи, практична психологія.

Розроблено експериментальні програми освітньої діяльності курсів підвищення кваліфікації за кредитно-модульною формою навчання, робочі навчально-тематичні плани та навчально-методичне забезпечення фахових спецкурсів: «Обдарована дитина», «Сучасна ділова українська мова», «Превентивна освіта та формування репродуктивного здоров'я», «Методика проведення моніторингових досліджень якості освіти», «Користувач ПК».

Для успішної реалізації підвищення кваліфікації педагогічних працівників в умовах безперервної освіти необхідно звертати увагу на науково-методичний супровід розвитку професіоналізму педагога через створення багаторівневої системи методичної роботи, з урахуванням педагогічного стажу, рівня професіоналізму та індивідуального запиту, тобто організацію підвищення кваліфікації педагога за індивідуальною освітньою траєкторією, на основі кредитно-модульної системи організації навчального процесу.

Висновки та перспективи. Отже, зважаючи на викладене, є всі підстави зробити висновок. Ситуація, що склалася як у цілому в освіті, так і в системі підвищення кваліфікації вчителів, свідчить про те, що програми підвищення кваліфікації повинні виконувати функцію професійного розвитку, дозволяти працівникам освіти усвідомлено будувати процес власного професійного розвитку і брати участь в управлінні цим процесом. Необхідно впроваджувати гнучку взаємодію теоретичних, прикладних та практичних аспектів навчання дорослих.

Для розвитку професійної компетентності педагогічних працівників необхідно звернути увагу на систему мотивації педагогів щодо їх професійного зростання, створення умов професійного розвитку та заохочення до дослідницької діяльності;

створення центрів розвитку викладацького складу для забезпечення доступу викладачів до інформації про можливості професійного зростання, сучасні методики викладання, навчально-методичних матеріалів; розробку об'єктивних критеріїв оцінки ефективності діяльності педагога, враховуючи всі основні напрями діяльності (викладання, підготовку методичних матеріалів, дослідження та публікації, консалтинг, адміністративну діяльність); забезпечення матеріально-технічних та інформаційних можливостей для створення якісних науково-методичних матеріалів та науково-дослідницької діяльності.

Література

1. Вершловский С.Г. Взрослый как субъект образования // Педагогика – 2003. – № 8. – С. 3-8.
2. Зимняя М.А. Ключевые компетентности как результативно-целевая основа компетентного подхода в образовании / М.А. Зимняя –М. : Исследовательский центр проблем качества подготовки специалистов, 2004. – 40 с.
3. Змеев С.И. Основы андрагогики / С.И. Змеев – М. : Флинта-Наука, 1999. – 152 с.
4. Кулюткин Ю.Н. Образование взрослых как проблема междисциплинарного исследования: педагогические кадры // Информационный бюлетень. - 1977. - № 10. – С. 50-51.
5. Романовський О.Г., Пономарьов О.С., Пазиніч С.М. Зміст і сутність педагогічної діяльності : Навч. посібник / О.Г.Романовський, О.С. Пономарьов, С.М. Пазиніч. – Харків : НТУ «ХП», 2007. – 228 с.
6. Хуторской А.В. Ключевые компетенции как компонент личностно-ориентированной парадигмы образования // Народное образование. – 2003. – № 2. – С. 58-64.